

Waarom zijn stalen botterjachten zo zeldzaam?

Bijna alle typen rond- en platboomde vissersschepen werden wel in serie als jacht nagebouwd. Al dan niet aangepast aan het nieuwe doel. Daar getuigen de honderden grondels, Vollenhovense bollen, Staverversjollen, schokkers en Lemsteraken voldoende van. Er zijn bij ons echter maar een tiental nieuwgebouwde stalen botterjachten bekend. Waarom zijn juist die zo zeldzaam? Door: Wim de Bruijn

Jan Herman Mogendorff heeft al tientallen jaren een ligplaats bij jachthaven "De Watervriend" aan het Greate Sudein in Uitwellingerga. Daar ligt zijn 11 meter lange, stalen botterjacht met de naam *d'Ouwe Botterick*. Jan kocht het botterjacht in 1993 en zorgt er sinds die tijd goed voor. Overigens dachten Theo Kampa en ik de meeste van de circa duizend jachthavens in ons land wel te kennen, maar "De Watervriend" was ons onbekend. We waren aangenaam verrast tijdens ons bezoek aan deze ruim opgezette, maar rustige haven met goede voorzieningen.

Jan Hermans botterjacht werd in 1949 gebouwd op de grote scheepswerf Nederlof in Geertruidenberg. Daar bouwde men normaal gesproken heel andere schepen, maar het was een slappe tijd voor grote rivierschepen en werfbaas Nederlof dacht wellicht dat er in de jachtbouw wat te verdienen viel. Hoe ze aan tekeningen voor een botterjacht kwamen is niet bekend, maar ze moeten zich voldoende hebben verdiept in het type om een goed ogende, goed lijnende en zelfs een goed zeilende botter te bouwen. Frappant is dat ze het berghout van eikenhout maakten. Dat eiken berghout valt precies in een U-profiel en is inmiddels al eens vervangen. Onder water is de romp geklonken en vanaf de waterlijn is alles gelast. De opbouw is geheel van teakhout

gemaakt, alsmede de potdeksels. Dat de botter zelf nog geen roestplekje vertoont, komt omdat het casco na de bouw helemaal is *geschopeerd*.

Verbouwing

Een vorige eigenaar had het voorschip zo laten verbouwen dat er alleen een groot tweepersonsbed in paste. Jan Herman Mogendorff had meer slaapplekken voor zijn gezin nodig en het voorschip

SCHO(O)PEREN

Schoperen werd aan het begin van de twintigste eeuw ingevoerd en is een preventieve metaalbewerkingstechniek waarmee corrosie of oxidatie van een metalen oppervlak wordt tegengegaan door een dun laagje van een ander soort metaal eropaan te brengen. De naam schoperen is afgeleid van de Zwitserse uitvinder van het proces, Max Ulrich Schoop (1870-1956). Schoperen wordt gedaan met een vlam en een corrosievast metaal, bijvoorbeeld zink. Zink oxideert weliswaar, maar deze oxidatie is veel minder destructief dan de roestvorming die plaatsvindt op bijvoorbeeld staal. In plaats daarvan is het oxide van zink juist extra hard

boven: Driemaal *d'Ouwe Botterick* onder zeil. De botter heeft een houten berghout en teak opbouw

werd na aankoop geheel verbouwd. Nu zijn er vijf ruime, vaste slaapplekken met kasten en bergruimte. In 2002 werden dek en kajuitdak vernieuwd. Nu zijn de teakdelen op Hechthout verlijmd.

In de kajuit is wel het oorspronkelijke, zeer klassieke, interieur bewaard gebleven. Zo zien we fraaie paneelurtjes en een heel aparte inrichting met de kombuis aan stuurboord, onder het gangboord in de midscheeps. Alles is heel open gehouden,

en het beschermd daardoor het onderliggende metaal nog beter. Door middel van een vlam wordt het zink gesmolten. Het zink wordt meestal in de vorm van een draad in de vlam gebracht. De hitte van de vlam zorgt ervoor dat het zink op het smeltpunt wordt gebracht. Het gesmolten zink hecht zich als kleine spetters op het oppervlak van het materiaal dat beschermd moet worden. Naarmate het proces vordert wordt het gehele oppervlak bedekt met kleine druppeltjes, zodat er een dichte laag ontstaat. Metaal dat men wil schoperen moet eerst gestraald worden en ook geldt dat je na schoperen niet meer kunt lassen op de delen waar de zinklaag is aangebracht.

Op de foto's boven is goed de vorm van het onderwaterschip van de botter te zien; een breed vlak dat naar voren sterk oploopt

rechtsboven: Jan Herman Mogendorff heeft veel werk aan zijn botterjacht verzet. Hier heeft hij het onderwaterschip in een stevige laag antifouling gezet, nadat het eerst plaatselijk goed was bijgewerkt. Inmiddels is d'Ouwe Botterick klaar voor een nieuw vaarseizoen

zodat het interieur ruimtelijk overkomt.

Jan Herman is een echte wedstrijdzeiler en niet alleen in de Valkklasse, want hij nam ook veel aan rond- en platbodewedstrijden deel. Zo werden er in 2011 nieuwe zwaarden gemaakt en grootzeil en fok werden in 2014 door Zeilmakerij Molenaar vervangen. D'Ouwe Botterick is ook al vele jaren moederschip voor de wedstrijdboten voor zijn kinderen en kleinkinderen. Daarnaast heeft Jan Herman ook nog een 13 m lange vissersmanschouw van De Deining waarmee ook heel actief wordt gezeild. Dat is de reden dat er een nieuw baasje wordt gezocht voor d'Ouwe Botterick. Intussen is Jan voortdurend bezig om het goed uitgeruste botterjacht in topconditie te houden. Jan Peter Jaarsma, de scheepsmakelaar van Heech by de Mar, kan u alle informatie over dit unieke botterjacht geven.

Klein arsenaal

Ik kan rustig stellen dat een stalen botterjacht vrij uniek is. Na grondig zoeken kwam ik in totaal op dertien nieuwgebouwde stalen botterjachten, variërend in lengte van 8,00 tot 18,90 m. De oudste, de Jan Klaasen, werd in 1907 gebouwd op de werf van Roos & van der Meijden in Leeuwarden en is 10,68 m lang. Pas in 1939 volgde de Lucie met een lengte van 11,08 m, gebouwd naar ontwerp van De Jong bij de Leidse werf "De Onderneming".

Tien jaar later volgde d'Ouwe Botterick van 11 m. Twee jaar later liep de Jan Abels van een onbekende werf van stapel met een lengte van slechts 8 m. Het was even rustig, maar in 1960 liep De Gouden Zalm van 8,10 m, naar ontwerp van Adriaan Vol-

ker van de helling. In 1964 volgden twee 11,10 m botterjachten van de toen zeer bekende werf van Kuijper in Schoorldam. De ene was Dieuwertje (BU 23), de andere naam is niet bekend. Op deze werf werden ook veel casco's van Koopmans jachten gebouwd. De ontwerpen voor de bidders waren van Hein Kersken sr. en de opdrachtgevers waren twee Duitsers.

In hetzelfde jaar liep bij Hakvoort in Monnickendam het 18,90 m lange botterjacht Tjeerd Otto van de helling, ook een ontwerp van Kersken sr.

Het enige stalen botterjacht dat ik in die tijd (ik was zelf actief met het 12,85 m lange, houten botterjacht Pietermella) regelmatig tegenkwam was de Somalo. Het was een 12,55 m lang exemplaar dat gebouwd was op de werf van De Bock en Meijer in Oude Wetering. We waren toen wel eens wat jaloers, want zij hoefden na een dag hard zeilen, nooit lekwater weg te pompen. Dit schip zeilt nu onder de naam Drijfkracht.

In het jaar waarin de Spiegel het levenslicht zag (1977), kwam het 10,40 m lange botterjacht Onverdroten in de vaart, ontworpen en gebouwd door de Heer Dubbeldam uit Culemborg. Vijf jaar later volgde de 13,20 m lange EB 71, in 1983 gebouwd bij Hakvoort op Urk. Dan is er nog de 9,00 m lange Brizo, waarvan pas vanaf 2009 een eigenaar bekend is. Er is nóg een stalen botterjacht in de vaart en dat is de BU 105. Die werd in 1908 van eikenhout gebouwd, maar al jaren geleden geheel in het ijzer gezet. Toen alle eikenhout verrot was, werd het verwijderd en bleef er een stalen romp over.

Geen seriebouw

Op de werf van Kooijman & de Vries, de latere Jachtwerf Van Rijnsoever, werden vele typen ronde en platbodemjachten in alle mogelijke lengtes gebouwd. Op mijn vraag aan Ted van Rijnsoever; 'waarom nooit botterjachten?' kwam het simpele antwoord. 'Er was geen vraag naar'. Een van de redenen is wellicht dat je een standaard

Klein Arsenaal

1 Jan Klaasen, 10,68 m • 2 Onverdroten, 10,40 m
 • 3 Dieuwertje (BU 23), 11,10 m • 4 Jan Abels, 8,00 m
 • 5 Lucie, 11,18 m • 6 EB 71, 13,20 m • 7 De Gouden Zalm, 8,10 m • 8 Tjeerd Otto, 18,90 m • 9 Drijfkracht, 12,55 m • 10 Brizo, 9,00 m • 11 BU 105, was van eiken, is geheel in het ijzer gezet

linksboven: De kajuit, de tweepersonshut onder het voordek is vanuit de kajuit deels open gehouden

midden: De stuurboordskant van de kajuit met kastjes, en omlaag klappende bank, naar voren de kombuis en de kooien in het voorschip

rechts: De kombuis midscheeps met oven en wasbak

onder: Fraai teakhouten achterschot van de kajuit

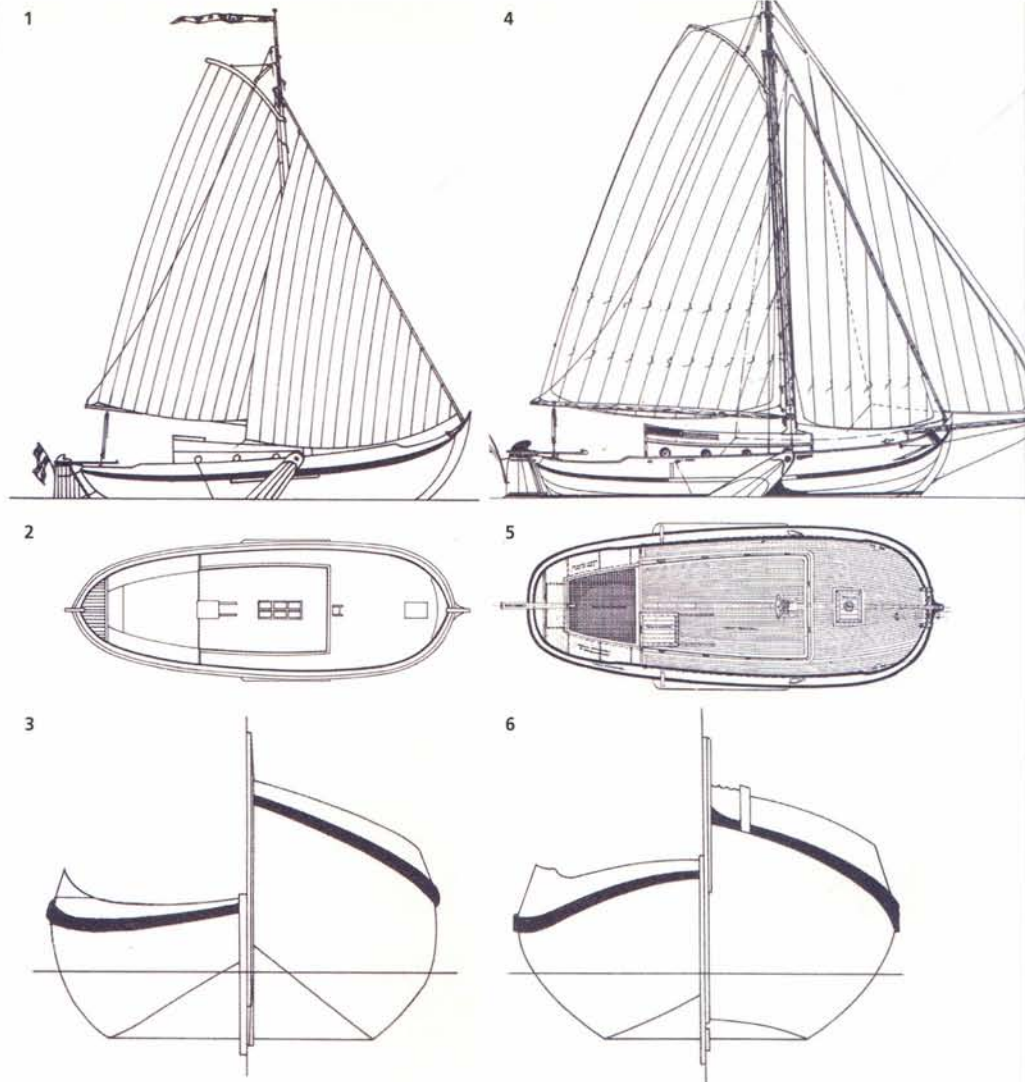
botter van 12,85 m, niet zomaar kunt verkleinen naar acht of negen meter. In de jaren zestig en zeventig bestond de grote vraag naar platbodems vooral uit schepen van 7 tot hooguit 10 meter. Veel schepen werden toen als casco gekocht en door de eigenaar zelf afgetimmerd. Zo bleef de watersport betaalbaar en binnen het bereik van een relatief grote groep. (Zelf timmerde ik ook met veel plezier twee platbodems af, een van 8 meter en een van 10,75 m.)

Een verkleinde botter kun je het beste vergelijken met een Vollenhovense bol, zeker als we gaan kijken in het segment van 8 - 9 meter. Toen Jaap Kramer en ik in 1972 het boek *Plezierig varen met ronde en platbodemjachten* schreven, waren we – na tien jaar heel actief zeilen met het 12,85 m lange houten botterjacht *Pieterella* – lyrisch over de mogelijkheden. We waren van mening dat je met een verhoogd achterschip, een wat lagere kop en een rond voordek en een zwaar stalen vlak best een leuk botterjacht kon ontwerpen. Dan zou de botter ook als jacht weer hèt schip van het IJsselmeer worden. Bovendien zeilden er toen ook nog zeker tachtig oude visbotters en een aantal houten botterjachten rond. Want voor de Tweede Wereldoorlog had Janus Kok nog zo'n twintig houten

botterjachten van circa 11 m gebouwd voor de pleziervaart. Helaas kwamen onze plannen niet van de grond - het gat in de markt werd gevuld door de Vollenhovense bol.

Die werd bij K&dV in serie gebouwd in diverse afmetingen (8,25 m, 8,50 m en 9,75 m) en bijzonder populair (zie ook SdZ 2019.1). De bol had een smal vlak, een lagere kop en een hoger achterschip dan de botter en was ook voller in de kop, zodat je

direct meer ruimte had. Op de hierbij afgedrukte spantenramen zie je dat het vlak bij een botter naar voren en achteren veel meer oploopt dan bij een Vollenhovense bol. Bij de bol is de ruimte onder het voordek daarmee relatief groter. Zo bleef het bij een klein aantal botterjachten, die tot nog toe wel allemaal de tand des tijds overleefden. Met een goed onderhouden stalen botterjacht bezit je toch iets unieks en wie wil dat nou niet? 🍷

1 Zeilplan botterjacht • 2 Dekplan botterjacht, de kop is minder vol dan bij de Vollenhovense bol • 3 Dwarsdoorsnede botterjacht, rechts het voorschip en links het achterschip. Het vlak loopt voor en achter behoorlijk op • 4 Zeilplan Vollenhovense bol • 5 Dekplan Vollenhovense bol. Let op het volle voorschip • 6 Dwarsdoorsnede Vollenhovense bol. Rechts het voorschip, links het achterschip. Het vlak loopt maar weinig op in voor- en achterschip